

# Jean Jacques Rousseau Enstitüsü'nün Psikoloji ve Pedagoji Tarihimizdeki Yeri

Lütfiye KOÇ GÜNAY\*

## Özet

*Türk Psikoloji Tarihi'nin mahiyetinin ortaya çıkarılması için gereken şartlardan birisi de psikoloji geleneğimizin hangi ekollerin etkisinde oluştuğunu belirlemektir. Bilimsel manada psikoloji, dünyada ve ülkemizde daha çok Almanya'nın önderliğinde tanınmaya başlanmış olsa da Osmanlı'nın son dönemleri ve Cumhuriyetin ilk yılları ile ilgili yapılan çalışmalar gösteriyor ki Fransa ve İsviçre'nin de etkisi göz ardı edilemeyecek denli büyüktür. Bu açıdan bakıldığında Cenevre Üniversitesi Jean Jacques Rousseau Enstitüsü psikoloji geleneğimizin oluşmasında büyük bir rol oynamıştır. Gerek Rousseau Enstitüsü'nde eğitim alan kişiler gerekse Türkiye'ye davet edilen Enstitü öğretim üyeleri ile Türk Psikoloji ve Pedagoji yapısı şekillenmeye başlamış ve bilimsel-akademik alanda kendine yer edinmiştir.*

**Anahtar Sözcükler:** Jean Jacques Rousseau Enstitüsü, Psikoloji, Pedagoji, Pierre Bovet, Adolphe Ferriere, Mustafa Şekib Tunç.

## *The Importance of Jean-Jacques Institute in the History of Turkish Psychology and Pedagogy*

### *Abstract*

*One of the requirements for revealing the nature of History of Turkish Psychology is to determine which type of schools' effect to form Turkish psychological tradition. Psychology in scientific meaning, started being known through leadership of Germany*

---

\* Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü, Bilim Tarihi Anabilim Dalı, lutfiye.koc@gmail.com

*in both the World and Turkey. However, studies which were done in both the last periods of Ottomans and the first periods of Turkey Republic show that the effects of French and Switzerland cannot be ignored. When considered from this point of view, the Institute of Jean Jacques Rousseau in Geneva University has an important role to form the tradition of Turkish psychology. The structure of Turkish psychology and pedagogy takes shape and it carves out a niche for itself in scientific-academic field by virtue of both trainees of the institute and the assistant professors of the institute who are invited to Turkey.*

**Keywords:** The Institute Jean-Jacques Rousseau, Psychology, Pedagogy, Pierre Bovet, Adolphe Ferriere, Mustafa Şekib Tunç.

Psikoloji biliminin dünyada bilimsel bir kimlik kazanması zaman almıştır. Bilindiği gibi uzun bir süre felsefenin çalışma alanı içerisinde bulunmuş ve ancak fizyoloji ile birlikte, bilimsel metotların kullanılması neticesinde bilim kimliğine kavuşmuştur. Felsefeden ayrılarak müstakil bir bilim haline gelişi, 1879 yılında Wilhelm Wundt'un ilk psikoloji laboratuvarını kurmasıyla birlikte mümkün olmuştur. Türk Psikoloji Tarihi'ne baktığımızda ise ilk psikoloji çalışmalarının Osmanlı'nın son dönemlerine rastladığını görüyoruz. Fakat modern anlamda ve üniversite bünyesinde psikoloji biliminin ülkemizde kurumsal bir yapı olarak kabul gördüğü tarih 1915, yani Alman bilgin Georg Anschütz'un psikoloji dersleri vermek üzere İstanbul'a geldiği tarihtir. Bu tarihte, ayrıca İbrahim Alaettin Gövsa tarafından tercüme edilen Binet-Simon Zekâ Testi uygulanmaya başlanmıştır. Psikoloji tarihimiz açısından bir diğer önemli tarih Wilhelm Peters'in Türkiye'ye geldiği 1937 senesidir. İstanbul Üniversitesi'nde çalışan Peters, 1919 yılından beri Umûmi Psikoloji Kürsüsü'ne başkanlık yapan Mustafa Şekib Tunç ile birlikte Tecrübi Psikoloji ve Pedagoji Kürsüsü'nü kurmuşlardır. (Bilgin, 1988: 17). Darülfünûn Psikoloji Kürsüsü'ne otuz seneden fazla başkanlık yapan Mustafa Şekib, psikoloji eğitimini Cenevre Üniversitesi Jean Jacques Rousseau Enstitüsü'nde almıştır.

Jean Jacques Rousseau Enstitüsü 1912 yılında Edouard Claperède (1873-1940) tarafından Cenevre'de kurulmuştur. Enstitü dönemin en önemli felsefe, psikoloji ve pedagoji enstitülerinden biridir. Jean Jacques Rousseau Enstitüsü'nün yanı sıra o dönem içerisinde; Berlin Zentralinstitut, London's Institute of Education ve Ovide Decroly's Institute gibi enstitüler de modern eğitim sistemi içerisindeki benzer eğitim kurumlarıdır. Rousseau Enstitüsü'nün diğerlerinden farkı, modern psikolojinin ülkemizdeki tanınma sürecindeki etkisinden kaynaklanmaktadır. Hem Enstitü'de eğitim alan ve Türkiye'de üniversite ve lise eğitimine katkıda bulunan kişiler hem de Enstitü'den ülkemize gelen hocalar ile Jean Jacques Rousseau Enstitüsü modern psikoloji geleneğimizde oldukça etkili olmuştur.

Aktif okul ve aktif öğrenci gibi modern eğitim kavramları üzerinde yoğunlaşan Enstitü'ye aktif okul kavramını ilk kez kullanan eğitimci düşünür Jean Jacques

Rousseau'nun (1712-1778) adı verilmiştir. Rousseau'dan sonra bu kavramı ilk kez kullanan isimler arasında John Heinrich Pestalozzi (1746-1827), F. Wilhelm Froebel (1782-1852), Maria Montessori (1870-1952) ve XX. yüzyıldan itibaren eğitim anlayışının değişmesinde ve aktif öğrenme yönteminin gelişmesinde büyük katkısı olan John Dewey de (1859-1952) bulunmaktadır (Şahin, 2005: 26).

Hem kendi dönemini hem de sonraki dönemleri etkileyen Jean Jacques Rousseau'nun eğitim anlayışının iki temel ilkesi bulunmaktadır: İlk toplumun düzenini sağlamak ve toplumsal yozlaşmayı engellemektir. İkincisi ise, yurttaşlık eğitiminin yöntem ve içeriğinin, doğaya ve doğallığa uygun bir biçimde gerçekleştirilmesidir. Kurulduktan kısa bir süre sonra dünyanın en önemli psikoloji ve pedagoji enstitülerinden biri haline gelen ve eğitim pedagojisi açısından aktif okul ve aktif öğrenci anlayışını benimseyen Jean Jacques Rousseau Enstitüsü, XIX. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan ve XX. yüzyılda etkinliğini daha da artıran yapılandırmacı akımın etkisi altındadır. Söz konusu anlayışa göre bilgi, duyarımızla veya farklı iletişim kanallarıyla edilgin olarak alınan ya da dış dünyada bulunan bir şey değildir. Aksine bilgi, öğrenen tarafından yapılandırılarak üretilir. Bu nedenle yapılar kişiye özgüdür ve birey, içinde bulunduğu çevredeki sıkıntılarla baş etmek için bilgiyi yapılandırmak zorundadır. Yapılandırmacı eğitim anlayışına göre öğrenme; ilk defa karşılaşılan bilgi ile önceki bilgilerin ilişkilendirilmesi sonucu meydana gelir (Arslan, 2007: 44). Davranışçı kuramın aksine öğrenme bir süreçtir ve bu süreçte ön bilgi ile öğrencinin yorumu da gerekmektedir.

Felsefi bir akım olarak ele alınan yapılandırmacılık, bu dönemde zamanla gelişmeye ve uygulamalara temel oluşturmaya başlar. William James (1842-1910) ve John Dewey seyirci bilgi kuramını eleştirmişler ve kendi yapılandırmacı eğitim anlayışlarını oluşturmuşlardır (Şahin, 2005: 27). Yapılandırmacılığı savunan düşünürleri, bilginin nesnellığı düşüncesini yadsımaya iten sebep, bilgisel etkinlikte kültürün, zihnin ve dilsel yapıların işlevinin her toplumda farklı bir biçimde yer almasıdır (Açıkgöz, 2002: 60-61).

Jean Jacques Rousseau Enstitüsü'nün psikoloji ve pedagoji tarihindeki yerini anlayabilmek için burada görev yapan kadroya ve çalışmalarına bakmak gerekmektedir. Enstitü'nün öğretim kadrosunda Edouard Claparède, Pierre Bovet (1878-1965), Adolphe Ferriere (1897-1960), Charles Baudouin (1893-1963) ve William James'in yakın arkadaşı Theodore Flournoy (1854-1920) gibi profesörler bulunmaktadır.

Enstitü'nün kurucusu Edouard Claparède 1873 yılında İsviçre'de doğmuştur. Cenevre Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olmuş ve Theodore Flournoy ile birlikte psikoloji çalışmıştır. Çocuk psikoloğu ve nörolog olan Claparède, Cenevre Üniversitesi'nde psikoloji profesörü olarak görev yapmıştır (Şahin, 2005: 29). Avrupa'ya gönderilen öğrenciler arasında bulunan Mustafa Rahmi Balaban, Jean Jacques Rousseau Enstitüsü'nde bulunduğu süre boyunca Claparède'den dersler

almış ve ona asistanlık yapmıştır. Claparède'in *Psychologie de l'enfant et pedagogie experimentale* adlı eserini Çocuk Ruhiyatı ve Tecrübi Pedagoji ismiyle Türkçeye çevirmiştir. Aktif okul yöntemini benimseyen Claparède *Fonksiyonel Terbiye* adlı kitabında eski okul sisteminin neden değişmesi gerektiğini şu sözlerle açıklamıştır:

*“Eski okul, çocuğun gereksinimlerine yanıt vermemektedir. Gereksinim duyulmayan bir işin yararı olmadığı için aktif okulun gereksinimlere dayanması yerinde olur. Yeni okulun esası çocuğun etkin hale getirilmesidir ve bu etkinliğin neye ve nasıl yanıt vereceği iyi belirlenmelidir. Çocuklar birçok şey yapabilirler fakat çocukların yaptığı her şey eğitimsel etkinlik olmayabilir. Etkinlik gelişigüzel yapılmamalı, çocukların gereksinimlerine, kafalarındaki soru işaretlerine bir yanıt verecek şekilde dizayn edilmeli veya şekillendirilmelidir. Böyle olursa eğitimin bir anlamı olur, bunun adı eğitimsel etkinlik ve fonksiyonel eğitimidir”* (Claparède, 1940: 52-53).

Görüldüğü gibi yeni bir eğitim sisteminin gerekliliğini vurgulayan Claparède, Rousseau Enstitüsü'nü de aktif okul yöntemini benimseyerek kurmuştur. Belki de bu dönem içerisindeki en başarılı psikoloji ve pedagoji enstitülerinden biri olmayı, bu yeni okul yani aktif okul sistemi ile gerçekleştirmiştir. Edouard Claparède'nin eserleri şunlardır:

- *L'association des idées*, 1903.
- *Psychologie de l'enfant et pedagogie experimentale*, 1909.
- *L'éducation fonctionnelle*, 1931.
- *La genese de l'hypothese*, 1933.

Jean Jacques Rousseau Enstitüsü'nün en önemli şahsiyetleri arasında Pierre Bovet yer almaktadır. İsviçre'li psikolog ve pedagoğ Bovet, 1878 yılında Grandehamps'da dünyaya gelmiştir. Neunberg Üniversitesi'nde felsefe eğitimi almış ve 1903-1912 yılları arasında bu üniversitede görev yapmıştır. Bovet, yakın dostu olan Claparède'in daveti üzerine 1912 senesinde Rousseau Enstitüsü'ne müdür olmuş ve 1944 yılına kadar görevine devam etmiştir. Pedagoji profesörü olan Pierre Bovet,

- *Vingt ans de vie : L'institut J.J. Rousseau de 1912 à 1932 (1912'den 1932'ye kadar Rousseau Enstitüsü'nde Hayatın Yirmi Yılı)*.

- *Le génie de Baden-Powell (Savaşçı İçgüdü)*.

- *Le sentiment religieux et la psychologie de l'enfant (Din Duygusu ve Çocuk Psikolojisi)*.

adlı eserleriyle psikoloji ve pedagoji alanında tanınmıştır. *Le sentiment religieux et la psychologie de l'enfant* başlıklı eseri, Selahattin Odabaşı'nın tercümesi ile Türk Tarih Kurumu Tarafından *Din Duygusu ve Çocuk Psikolojisi* adıyla yayınlanmıştır.

Bovet'nin deneysel psikoloji alanındaki önemi ise, Enstitü'nün programına gözlem ve sınıflarda yapılacak olan psikoteknik ölçüm uygulamalarını getirmiş olmasıdır (Duproz, 1978: 30-31).

Pierre Bovet, 1 Nisan 1930 senesinde, İzmir Maarif Eminliği tarafından İzmir'e konferans için davet edilmiştir. Bu konferansta Bovet, Türkiye'de bazı eğitim kurumlarında uygulanmaya çalışılan aktif öğrenme konusunda bilgiler vererek, okulun ve öğrencinin nasıl aktif olacağını, mevcut geleneksel eğitimle karşılaştırmak suretiyle ele almıştır. Görüldüğü gibi Bovet'de Claparède gibi çağdaş yapılandırmacı eğitim sistemini benimsemiş ve çalışmalarını bu açıdan ele almıştır.

Bovet, Türkiye'de 15 gün kalmış ve bu süre zarfında İstanbul, İzmir, Aydın ve Denizli'de konferanslar vermiştir. Bu konferanslarda geleneksel eğitim anlayışı, etkin okul, geleneksel ve çağdaş eğitim arasındaki farklar, eğitimde verimlilik, öğretmenlerin yetiştirilmesi ve öğretmen öğrenci ilişkileri, bireye ve ülkeye yapılan yatırım arasındaki ilişki, ahlak eğitimi gibi birçok konuyu ele almış, aynı zamanda çeşitli okullara giderek gözlemlerde bulunmuştur. Geleneksel eğitim ve çağdaş eğitim arasındaki farka dikkat çeken Bovet, bireyin eğitimine neden öncelik verilmesi gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

*“Eğitimin amacına yönelik iki ayrı görüş vardır: Birinci görüşe göre, eğitim bireyi her yönüyle, hem ruhsal olarak hem de bedensel olarak geliştirmektedir. Fakat bu herkes için ideal bir eğitim amacı olarak görülmemektedir. İkinci görüşe göre, eğitimin bireyi toplum için hazırlaması gerekliliğinden söz edilmektedir. Bu görüşe göre birey toplumdaki işlevini eğitim aracıyla öğrenebilecektir. Eğitimin bu iki amacı değişik dönemlerde öne sürülmüştür. Birbirine iki zıt görüş gibi görünmekte olan bu amaçların orta noktalarından hareketle doğruyu bulmak en iyi olanıdır. Gerçekte birey eğitilmekle toplum da eğitilmiş olur. Bu nedenle bireyin eğitimine önem ve öncelik verilmelidir”* (Balaban, 1930: 4).

Aydın konferansında “Terbiyenin Gayesi” başlıklı konuşmada bireyin eğitiminin ön plana alınması gerektiğini vurgulayan Bovet, öğretmenlerin eğitimine ve okul ile aile arasındaki ilişkiye de ayrıca önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Jean Jacques Rousseau Enstitüsü'nde 32 sene boyunca görev yapan Pierre Bovet, ülkemizde verdiği konferanslarla, eğitim sisteminde gereken yenilikler için yol göstermiş, Enstitü geleneğini ve eğitim anlayışını ülkemize tanıtmış ve sonraki yıllarda gerçekleştirilen eğitim sistemindeki inkılapta etkin olmuştur. Bovet, ülkesine döndükten sonra, yapmış olduğu gözlemler neticesinde Türkiye'nin her alanda yenileşme çabasında olduğunu tespit etmiş ve muallim mekteplerine eleştiri getirmiştir. Söz konusu inkılaplar içerisinde, mektepler için “Türk mektebini zeka ve iman cehdine model buldum” diyerek, okulların laikleştirilirken din hissini kökünden söküp atmak istenmediğini ve dini lüzumsuz olarak görmediklerini de ifade etmiş ve öğretmenlerin bile materyalist olmayıp, idealizm yollarını aradıkla-

rını ayrıca belirtmiştir (Bovet, 1930: 4-8). Bovet, genel olarak Türk İnkılabını ise şu sözlerle ifade etmiştir:

“Gazi Mustafa Kemal adında bir şef çıktı ve Türkiye doğdu. Bir inkılâp oldu ki, eşini yalnız Japonya’da görebiliyoruz. Hatta Türk İnkılâbı, Japon İnkılâbı’ndan daha mucizevidir. Zira Türk İnkılâbı ananelerle ilişkisini kesmiş bir nasyonalizmdir. Türkler bir taraftan memleketlerinin hakiki sahibi olmak için (yalnız eski şark tarihinde görülen) ahali mübadelesini konuşurken, asırlardan beri gelen kapitülasyonları ilga ile birçok noktalarda ecnebileri pek sevmez iken; diğer taraftan; arşını atıp metreyi, kendi takvimlerini atıp Hristiyan takvimini aldılar. İslâmi ananelerle alakalarını kestiler” (Bovet, 1930: 4-8).

İzmir Maârif Emini Fuat Bey’in daveti üzerine İzmir’e gelen bir diğer Enstitü profesörü Adolphe Ferriere (1897-1960), 1897 yılında Cenevre’de doğmuştur. Sosyoloji doktoru olan Ferriere, 1912-1922 yılları arasında Jean Jacques Rousseau Enstitüsü’nde profesör olarak dersler vermiş ve İsviçre’de Ligue internationale pour l’éducation nouvelle-Milletler Arası Yeni Eğitim Kurumu’nu kurmuştur (Kanat, 1963: 207). Bu eğitim kurumunun amacı ise, farklı ülkelerden birçok uzmanın bir araya gelerek, yeni ve çağdaş bir eğitim sistemi oluşturmaktır. Birçok ülkede şubesi bulunan ve dergisi yayınlanan bu eğitim kurumunun bir şubesi de Ferriere’nin 1928 yılında İzmir’de verdiği konferansın ardından Mustafa Rahmi Balaban ve Hakkı Baha Pars’ın çabalarıyla İzmir’de kurulmuştur. Burada yayınlanan *Fikirler* dergisi ise bu kurumun dergisi olarak görülmektedir (Kanat, 1963: 208). Dergi, Ferriere ve Bovet’nin ülkemizde gerçekleştirdikleri etkinliklere yer vererek konferanslardaki konuşmalarını yayınlamıştır.

Ferriere bir ay boyunca Türkiye’de kalmış ve bu süre boyunca hem konferanslar vermiş hem de Bovet gibi okulları ziyaret etmiştir. İstanbul, Balıkesir, Aydın ve Manisa’da da çok sayıda konferans veren Ferriere’in konferanslarının başlıkları şunlardır: “Yeni Mektepler-İlmi Pedagoji Laboratuvarları”, “Yeni Mektepler”, “Alaka Merkezleri”, “İnzibat”, “Muhtelit Terbiye”, “Kızların Terbiyesi”, “Seciye ve Neticeleri” (Balaban, 1930: 31-36). Sosyoloji alanında uzman olmasının yanı sıra psikolog ve pedagoğ olan Ferriere’n aktif okul yöntemi ve uygulamaları hakkında bilgiler verdiği şu dört eser bulunmaktadır:

- *Transformons l’école (Okulları Değiştiriniz)*, 1920.
- *L’autonomie des écoliers (Öğrencilerin Özerkliği)*, 1921.
- *L’activité spontanée chez l’enfant (Aktif Okulda Çocuğun Hürriyeti)*, 1922.
- *La pratique de l’école active (Aktif Okul Tatbikatı)*, 1924.

Adolphe Ferriere ülkesine döndükten sonra, *Er Nouvelle* adlı dergide “Yeni Türkiye ve Mektepleri” başlıklı bir yazı yayınlamış ve bu yazısında şu değerlendirmeye bulunmuştur:

*“Bütün inkılâpçıların yapmak istedikleri şey de, umumun malı olan bu hakikatlerle milli seciyeler arasında terkipler yapmak, milli kitlelerin evsaf ve ihtiyaclarına muvafık hukuku tanzim etmek, daha mesut bir hayata müsait kanunları vücuda getirmektir. Gazi Mustafa Kemal ve ona tam bir bulûs ile bağlanan fikir güzideleri de meseleyi böyle kavramışlardır. Tabirin bütün manasıyla bu zevat faal adamlardır. Faaliyetlerinin yegâne gayesi milletlerinin refahıdır”* (Hikmet, 1929: 7-8).

Görüldüğü gibi Rousseau Enstitüsü geleneğinden gelen psikolog ve pedagoğ Bovet ve Ferriere Türkiye'ye davet edilmiş, hem eğitim kurumlarının yapısını gözlemlemiş hem de çeşitli konferanslarla yeni bir eğitim düzeni için gereken bilgileri sunmuşlardır. Yabancı uzmanların istihdamı Cumhuriyet'in kuruluşunun ilk yıllarına tekabül etmektedir. Zira bu bilim adamlarının Türkiye'ye gelişi Mustafa Kemal Atatürk'ün gerçekleştirdiği inkılâplar içerisinde özellikle eğitim alanında ve üniversite reformunda oldukça önemli bir rol oynamıştır. Eğitim sistemi içerisindeki eksiklikler tespit edilmiş, uygulamadaki hatalar belirlenmiş ve çağdaş bir düzen oluşturulmaya çalışılmıştır.

Yine Cenevre Üniversitesi pedagoglarından Albert Malche (1876-1956), Darülfünûn'da yapılacak olan reform için, hükümet tarafından 1931 senesinde Türkiye'ye davet edilmiştir. (<http://atam.gov.tr/aturkun-universite-reformu-ile- ilgili-notları/>) Bu davet 1931 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nin üniversitede reform isteyen kararı tüzüğe geçirmesi ve aynı sene, Darülfünûn'un eğitim sistemi hakkında rapor vermek üzere, yurtdışından bir uzman getirilmesi için ödenek ayrılması sonucu gerçekleşmiştir (Başgöz, 2005: 180). İsviçre doğumlu profesör, 1932 yılında Türkiye'ye gelerek, Darülfünûn'da bir süre gözlem yaptıktan sonra hazırlanmış olduğu raporu Milli Eğitim Bakanlığına sunmuştur. Bizzat Atatürk tarafından incelenen rapor üniversite reformu için büyük önem taşımaktadır. Malche, Milli Eğitim Bakanı Esat Sagay'a sunduğu raporda, çağdaş bir üniversitede bulunması gereken nitelikleri belirlemiştir. Bu nitelikler; yabancı dil eğitimi, öğrencilerin okula sınavla seçilmesi, öğretim üyelerinin bilimsel çalışmalara teşvik edilmesi, ulusal ve uluslar arası organizasyonlarda üniversitenin aktif rol almasıdır (Malche, 1939: 29). Çağdaş ve bilimsel nitelikli eğitim için, teoriye dayanan çalışmaların yeterli olmayacağını belirterek uygulamalı eğitimin önemini vurgulamıştır. Malche'in raporunda bazı değişiklikler yapılarak 1933 yılında TBMM tarafından kabul edilmiş ve uygulamaya konulmuştur.

Profesör Malche yalnızca üniversite reformu için hazırlanmış olduğu rapor nedeniyle değil, Jean Jacques Rousseau Enstitüsü'nde görev yaptığı dönemde Türkiye'den gelen öğrencilere ders vermesi açısından da oldukça önemlidir. Avrupa'ya eğitim için gönderilen öğrenciler arasında Mustafa Şekib Tunç, Mustafa Rahmi Balaban ve İbrahim Alaettin Gövsa Enstitüde buldukları süre boyunca profesörden ders almış ve psikoloji ve pedagoji alanında Enstitü geleneğini ül-

kemize taşımışlardır. Darülfünûn'da psikoloji kürsüsü başkanı Mustafa Şekib, *Muallimler* dergisindeki “Müspet ve Yapıcı Disiplin” başlıklı yazısında, “muhterem hocam Albert Malche” ifadesini kullanmıştır. Ayrıca İbrahim Alaettin Gövsa Malche'a ait anılarından bahsederken profesörden ders aldıklarını da yazmıştır:

*“Biz, şimdi rubiyat müderrisi bulunan Mustafa Şekib ve İzmir Lisesi felsefe hocası Mustafa Rahmi beylerle ben, 1913'te Cenevre'de Jean Jacques Rousseau Enstitüsü'ne ve üniversiteye kaydedilmiştik. Mesleğe ait derslerin birçoğunu enstitüde terbiye ve felsefeye ait dersleri üniversitenin Edebiyat Fakültesi'nde takip ediyorduk. Mr. Malche, Edebiyat Fakültesi'nde Umümi Pedagoji ve Tedris usulleri dersini veriyordu”* (Öklem, 2009: 111).

Öyle anlaşılıyor ki, Türkiye'ye gelen bilim adamları içerisinde; Pierre Bovet, Adolphe Ferriere ve Albert Malche, psikoloji ve pedagoji geleneğimizin şekillenmesinde oldukça etkili olmuşlardır. Eğitim sisteminde köklü değişikliklerin yaşanmasına vesile olmalarının yanı sıra modern anlamda pedagoji ve psikoloji ilmini kendi gelenekleri çerçevesinde ülkemize tanıtmışlardır. Ancak psikoloji geleneğimizin şekillendirilmesi yalnızca ülkemize gelen profesörler ile sınırlı değildir. Jean Jacques Rousseau Enstitüsü ruhunu taşıyan bir diğer etken ise yurtdışına gönderilen öğrencilerdir.

Tanzimat Dönemi'yle birlikte, modern bilimlerin ülkemizde tanınmasını ve tutunmasını sağlamak amacıyla yurtdışına çok sayıda öğrenci gönderilmiş olduğu bilinmektedir. XIX. yüzyılın sonlarında ve XX. yüzyılın başlarında, eğitim alanında da, reformların yapılması gerektiği gündeme geldiğinde, pedagoji ve psikoloji eğitimi için bazı öğrencilerin sınavla Batı'nın seçkin eğitim kurumlarına gönderildikleri görülmektedir. Söz konusu tarihte psikoloji ve pedagoji eğitimi için Avrupa'ya gönderilen isimler şunlardır: Mustafa Şekib Tunç, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Mustafa Rahmi Balaban, İbrahim Alaettin Gövsa, Sadrettin Celal Antel ve Halil Fikret Kanad. Rousseau Enstitüsü'nden eğitim alanlar ise Mustafa Şekib Tunç, Mustafa Rahmi Balaban ve İbrahim Alaettin Gövsa'dır.

Bergama'ya bağlı Balaban köyünde doğan Mustafa Rahmi Balaban, ilkokul ve ortaokul eğitimini Bergama'da tamamlamıştır. 1907 yılında başladığı İstanbul Dârümuallimîn-i Aliye'den 23 Temmuz 1920'de birincilikle mezun olmuştur (Şahin, 2005: 4). Balaban, Rousseau Enstitüsü'nde felsefe, sosyoloji, psikoloji ve pedagoji eğitimi almış ve Edward Monte, Pierre Bovet, Adolphe Ferriere ve Theodore Flournoy'nın derslerini takip etmiştir. İki sene boyunca, pedagoji laboratuvarında Enstitü kurucusu Claparède'in asistanlığını da yapan Balaban, Maarif Nezareti tarafından Cenevre Talebe Müfettişliği ile görevlendirilmiştir (Ertan, 1992: 1). Bu görev esnasında, Cenevre Kız Lisesi'ndeki eğitimine, Rousseau Pedagoji Bölümü Anaokulu Öğretmenliği'nde devam etmek isteyen Melek Said için görüşmeler yapmış fakat eğitim için gerekli tahsisat alınamamıştır (Çolak, 2013: 26-27).



Mustafa Rahmi Balaban, Rousseau Enstitüsü'ndeki eğitiminin ardından Türkiye'ye dönerek çeşitli okullarda pedagoji, psikoloji, sosyoloji ve felsefe dersleri vermiştir. Ayrıca 1923 yılında Ziya Gökalp başkanlığında kurulan Maarif Vekâleti Telif ve Tercüme Encümeni üyeliğine getirilmiştir. Zira John Dewey, William James, Adolphe Ferriere ve Claparède'in eserlerini tercüme ederek psikoloji ve pedagoji eğitiminin şekillenmesinde oldukça etkili olmuştur. Ayrıca Adolphe Ferriere ve Pierre Bovet'nin Türkiye'ye gelmeleri Balaban aracılığı ile olmuş ve profesörlerin ziyaretleri sırasında çevirmenlik yapmıştır (Şahin, 2005: 70). Bu konferanslardaki konuşmaları ise *Fikirler* adlı dergide yayınlayarak daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır.

Mustafa Rahmi Balaban'ın psikoloji ve pedagojiyle ilgili telif ve Claparède'den yaptığı tercüme eserler şunlardır:

- *Rubiyata Medhal*, İstanbul, 1923.
- *Terbiyevi Rubiyat Laboratuvarı*, İstanbul, 1923.
- *İlk Mekteplerde Rubi Tetkikler* (Münir Hayri ile birlikte), İzmir, 1934.
- *Buluğ Çağı*, İzmir, 1941.
- *Psychologie de l'enfant et pédagogie expérimentale*, (*Çocuk Rubiyatı ve Tecrübi Pedagoji*) İstanbul, 1923.
- *Ferdi Rubiyat ve Çocukta Eksiklik Kaygısı*, İzmir, 1934.
- *Yeni psikoloji ve Pedagoji*, İzmir, 1936.

Rousseau Enstitüsü geleneğinde yetişen bir diğer isim İbrahim Alaettin Gövsadır. 1889 yılında İstanbul'da doğmuş ve ilk öğrenimini İstanbul'da Kemeraltı, Çengelköy ve özel okul olan Şems-ül Maârif isimli mekteplerde almıştır. Orta öğretimine babasının işi nedeniyle Trabzon'da başlamış, babasının vefatının ardından İstanbul'a dönerek eğitimini Vefa İdadisi'nde tamamlamıştır. 1907'de İstanbul Hukuk Mektebi'ne girmiş, 1910 senesinde yüksek öğrenimini bitirdikten sonra, İsviçre'ye gidene kadar çeşitli okullarda öğretmenlik ve memurluk yapmıştır (Gürel, 1995: 1-3).

1913 senesinde Maârif Vekaleti tarafından edebiyat tahsili için İsviçre'ye gönderilmiş de kendi isteğiyle psikoloji ve pedagoji eğitimi almıştır. 1915 yılında eğitimini tamamlayan Gövsâ, Cenevre Üniversitesi Psikoloji Laboratuvarı ve Rousseau Enstitüsü'nden diploma alarak yurda dönmüştür. 1916'da İstanbul Erkek Yüksek Öğretmen Okulu'nda psikoloji ve pedagoji dersleri vermek üzere göreve başlamıştır. Çeşitli okullarda öğretmenlik ve idarecilik yaptıktan sonra, Sivas, Sinop ve İstanbul milletvekili olarak görev yapmıştır (Gürel, 1995: 4). 1939-1940 yılları arasında *İnönü Ansiklopedisi'nin* genel sekreterliği görevinde bulunan İbrahim Alaettin, Alfred Binet ve Theodore Simon'un iki kitabını Türkçe'ye çevirmiştir:

- *Çocuklarda Zekanın Mikyası*, İstanbul, 1915.
- *Çocuklarda Zeka Ölçüleri*, İstanbul, 1931.

Birçok eseri bulunan ve dört ciltlik *Türk Meşhurları Ansiklopedisi'nin* yazarı olarak tanınan İbrahim Alaettin'in psikoloji ve pedagoji ile ilgili kitapları şunlardır:

- *İlk Gençlik Hakkında Rubiyat ve Terbiye Tetkikleri*, İstanbul, 1921.
- *Çocuk Ruhu*, İstanbul, 1926.
- *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul, 1940.

Mustafa Şekib Tunç ise Jean Jacques Rousseau Enstitüsü'nde eğitim alan kişiler arasında belki de en mühim olanıdır. Bunun nedeni, Mustafa Şekib'in Darülfünûn'da 1919 yılında başladığı ve otuz yılı aşkın bir süre boyunca görev yaptığı Psikoloji Kürsüsü'nün kurumsal manada gelişmesine bulunduğu katkıdır. Ayrıca telif ve tercüme eserlerinin birçoğu üniversitede ders kitabı olarak okutulmuştur. Bu eserler incelendiğinde açıkça görülüyor ki, Mustafa Şekib, Rousseau Enstitüsü'nün düsturu haline gelen aktif okul ve yapılandırmacı eğitim anlayışını benimsemiş ve bu sistemi Türk psikoloji ve pedagoji bilim sahasına tanıtmıştır.

Tunç, 1886 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İlk tahsiline babasının görevi nedeniyle gittikleri Halep'te başlamış, üç yıllık eğitiminin ardından rüştiyeyi Manastır'da tamamlamıştır. Manastır İdadisi birinci sınıftayken İstanbul'a dönmüş ve lise eğitimini İstanbul Vefa Lisesi'nde tamamlayarak 1905 senesinde yüksek derece ile mezun olmuştur. Mülkiye Mektebi'nin sınavına girerek başarılı olan Mustafa Şekib, 1908'de mezun olmuş ve Kosova vilayetine memur olarak göreve başlamıştır (Türkmen: 1944: 11-14). 1913 yılında Maârif Nezaret'i'nin açmış olduğu sınava katılan Mustafa Şekib, 14 öğretmen ile Avrupa'ya gitme hakkı kazanmıştır. Lozan'a edebiyat tahsili için gönderilmiş olmasına rağmen, psikoloji ve pedagoji ilimlerini öğrenmek istediğinden Nezaret'in izni ile yeni açılmış olan Rousseau Enstitüsü'ne kaydını yaptırmıştır. Jean-Jacques Rousseau Enstitüsü'nden diploma ve Cenevre Üniversitesi'nden de psikoloji sertifikası almıştır.

Avrupa tahsilinin ardından Nezaret Mustafa Şekib'i 1916 senesinde, o zamanki adıyla Darümuallimat-ı Aliyye'ye (Yüksek Kız Öğretmen Okulu) terbiye ve ruhiyat muallimi olarak atamıştır. Bu sırada Nafi Atuf Bey'in idaresinde bulunan *Terbiye Mecmuası*'nda ruhiyat ve terbiyeye dair yayınlamış olduğu yazılar Darülfünûn hocalarının, özellikle de Ziya Gökalp'in dikkatini çekmiş ve terbiye müderris muavinliği teklif edilmiştir. Mustafa Şekib bu teklifi kabul ederek Edebiyat Fakültesi müderris muavini olarak göreve başlamıştır. 1933 Üniversite Reformu ile "müdürlük" unvanı "ordinaryus profesör" unvanına yükseltilmiş ve Mustafa Şekib, pedagoji ve psikoloji alanında bu unvana layık görülmüştür (Türkmen, 1944: 16).

Mustafa Şekib'in Darülfünûn'da göreve başladığı dönemde deneysel psikoloji dersi Ali Haydar Taner tarafından okutulmaktaydı. Ayrıca psikoloji dersi Babanzade Ahmed Naim, pedagoji dersi ise İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun vermekle görevli olduğu derslerdi. Mustafa Şekib ise Umumi Psikoloji dersleri için görevlendirilmişti.

1931-1933 yılları arasında Ruhیات Tarihi ve Felsefe Tarihi, 1933-1937 tarihleri arasında ise Psikoloji ve Terbiye derslerini vermiştir (Toğrol, 1972: 1).

1933 Üniversite Reformu sonrasında da görevine devam eden Mustafa Şekib, 1949 yılına kadar Umumi Ruhیات kürsüsüne başkanlık etmiş, psikoloji ve felsefe derslerini ise 1953 yılına kadar sürdürmüştür. Mustafa Şekib'in, 34 yıllık görevi boyunca vermiş olduğu derslerin yanı sıra, telif ve tercüme eserleriyle de psikoloji geleneğimizdeki yeri tartışılmazdır. Jean Jacques Rousseau Enstitüsü'nde almış olduğu psikoloji ve pedagoji eğitimi ve bu alandaki telif ve tercüme eserleriyle dönemin psikoloji geleneğinin oluşmasında ve ilerlemesinde büyük rol oynamıştır. Darülfünun Felsefe Bölümü Ruhیات Kürsüsü'ne uzun bir süre başkanlık etmesi, üniversitede vermiş olduğu derslerle çok sayıda öğrenci yetiştirilmesi ve lise ve üniversitede okutulmak üzere psikoloji ve pedagoji ders kitapları hazırlaması da göz önüne alınırsa, Türk Psikoloji Geleneğine olan katkısı tartışılmaz bir hale gelmektedir. Mustafa Şekib'in Türk eğitim sistemine kazandırdığı pedagoji ve psikoloji ile alakalı telif ve tercüme eserleri şunlardır:

- *Felsefe Dersleri: Ruhیات*, İstanbul, 1924.
- *İnsan Rubu Üzerinde Gezintiler*, İstanbul, 1943.
- *Rub Aleminde*, İstanbul, 1945.
- *Psikolojiye Giriş*, İstanbul, 1949.
- *Psikoloji Dersleri (Terbiye Bakımından)*, İstanbul, 1950.
- Hermann Ebbinghaus, *Mülâhhas Ruhیات*, İstanbul, 1919.
- Theodule Ribot, *Hissiyat Ruhiyatı*, İstanbul, 1919; 2. Baskı: 1927.
- Theodule Ribot, *İhtiraslar Üzerine Bir Tecrübe-i Kalemiye*, İstanbul, 1920.
- Henri Bergson, *Bergson ve Kudret-i Rubiyeye Dair Birkaç Konferansı*, İstanbul, 1934.
- William James, *Terbiye Musahabeleri*, İstanbul, 1926; 2. Baskı: 1931.
- Sigmund Freud, *Froydizm: Psikanalize Dair Beş Konferansı*, İstanbul, 1926; 2. Baskı: 1931; 3.baskı: 1948.
- Theodule Ribot, *Yaratıcı Mubayyele Hakkında Bir Kalem Tecrübesi*, İstanbul, 1932.
- Georges Dwelshauvers, *Psikoloji*, İstanbul, 1938.
- Georges Dwelshauvers, *Muasırs Fransız Psikolojisi*, İstanbul, 1940.

Görüldüğü üzere Mustafa Şekib telif eserlerinin yanı sıra, psikoloji ve felsefenin önde gelen isimlerinden Freud, Ribot, William James, Ebbinghaus ve Dwelshauvers'un kitaplarını tercüme ederek eğitim hayatına büyük katkı sağlamıştır.

**Sonuç** olarak denilebilir ki gerek Cenevre Üniversitesi, gerek Üniversite'ye bağlı Jean Jacques Rousseau Enstitüsü'nün:

- İlk, orta, lise ve üniversite eğitiminin yeniden planlanmasında ve modern pedagojinin oluşturulmasında
- Rousseau Enstitüsü'nden davet edilen öğretim üyelerinin gözlem ve tespitleri doğrultusunda, çağdaş eğitim sistemine geçiş sürecinde
- Eğitimlerini Enstitü'de alan Mustafa Şekib Tunç, İbrahim Alaettin Gövsa ve Mustafa Rahmi Balaban ile birlikte modern psikoloji ve pedagojinin Türkiye'ye getirilmesinde ve tanıtılmasında
- Özellikle Fransa'daki ve İsviçre'deki teorik psikoloji geleneğinin ülkemize taşınmasında ve yerleştirilmesinde

oldukça büyük bir etkisi bulunmaktadır. Açıkça anlaşılmaktadır ki Türk psikoloji ve pedagoji geçmişimiz Jean Jacques Rousseau Enstitüsü geleneğinin derin izlerini taşımaktadır.

### Kaynakça

- Arslan, Mehmet. (2007). *Constructivist Approaches in Education*, Journal of Faculty of Educational Sciences, Ankara University.
- Başgöz, İlhan. (2005). *Türkiye'nin Eğitim Çıkması ve Atatürk*, Pan Yayıncılık, İstanbul.
- Bilgin, Nuri. (1988). *Başlangıçtan Günümüze Türk Psikoloji Bibliyografyası*, İzmir.
- Bovet, Pierre. (1930). *Terbiyenin Gayesi*, Çev.: Mustafa Rahmi Balaban, *Fikirler Dergisi*, İzmir.
- Claparède, Edouard. (1940). *Fonksiyonel Terbiye*, Çev.: Mustafa Rahmi Balaban, Bozkurt Basımevi, İstanbul.
- Çolak, Güldane. (2013). *Avrupa'da Osmanlı Kızları*, Heyamola Yayınları, İstanbul.
- Duproz, L. (1978). *Pierre Bovet*, Çev.: Erdoğan Fırat, Eğitim Hareketleri Yayınları, İstanbul.
- Ertan, Veli. (1992). *Mustafa Rahmi Balaban*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
- Gürel, Zeki. (1995). *İbrahim Alaeddin Gövsa*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Hikmet, Ahmet. (1929). *Adolphe Ferriere'den Yeni Türkiye ve Mektepleri*, *Fikirler Dergisi*, İzmir.
- Kanat, Halil Fikret. (1948). *Pedagoji Tarihi*, MEB Yayınları, İstanbul.
- Malche, Albert. (1939). *İstanbul Üniversitesi Hakkındaki Rapor*, Devlet Basımevi, İstanbul.
- Öklem, Necdet. (2009). *Atatürk Döneminde Darülfünun Reformu*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya.
- Şahin, Mustafa. (2005). *Hayatı ve Düşünceleriyle Mustafa Rahmi Balaban*, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Toğlon, Beğlan. (1972). *Psikoloji Bölümü ve Tecrübi Psikoloji Enstitüsü Çalışmaları Bibliyografyası*, İstanbul.
- Türkmen, Salih. (1944). *Prof. Mustafa Şekib Tunç Jübilesi*, Maarif Matbaası, İstanbul.
- Ün Açıköz, Kamile. (2002). *Aktif Öğrenme*, Biliş Özel Eğitim Yayınları, İzmir.
- İnternet Adresi  
<http://atam.gov.tr/ataturkun-universite-reformu-ile-ilgili-notlari/>